

ION ȚURCANU

Sfatul ȚĂRII

Istoria zbuciumată
a unei importante instituții
politice basarabene
din anii 1917-1918

Editura ARC

CONȚINUTUL

<i>Prefață</i>	9
<i>Notă asupra ediției</i>	17
Neașteptat și mult jinduit produs al revoluției ruse.....	19
Legitimitatea Sfatului Țării.....	23
Fizionomia social-politică a primului Parlament al Basarabiei	37
Lupta pentru limba română	60
Potențialul de muncă al Sfatului Țării.....	68
Confruntarea cu anarhia	73
O sarcină de căpetenie: treaba pământului	79
Alte eforturi în serviciul populației și pentru buna așezare a vieții publice.....	95
Caracterul puterii.....	107
Chemarea armatei române	129
Proclamarea independenței	163
Cine a făcut Unirea?	184
Unirea „a păpat” revoluția	203
„Sufletul a zburat”	217
În loc de apoteoză: dizolvarea.....	235
Basarabia la începutul unei „crize a creșterii”	247

Respect pentru oameni și cărți

Anexa 1. *Sumare schițe de portret ale celor mai activi membri ai Sfatului Țării și ai Guvernului Republicii Democratice Moldovenești*..... 264

Anexa 2. *Биографические данные членов Сфатул Цэрий по заполненным ими анкетным листам в январе-феврале и в мае 1918 г.*.....334

Anexa 3. *Tablou cu membrii Sfatului Țării alcătuit de Comisia de lichidare a acestuia*.....362

Anexa 4. *Relatări ale unor martori oculari la evenimentele legate de activitatea Sfatului Țării și de Unirea Basarabiei*.....387

Index415

NEAȘTEPTAT ȘI MULT JINDUIT PRODUS AL REVOLUȚIEI RUSE

Sfatul Țării nu a fost produsul unei întâmplări oarecare, el a apărut într-un moment al istoriei cu totul special și într-un context istoric pe cât de agitat, pe atât de productiv. Căutînd răspuns la întrebarea cum a fost posibilă unirea Basarabiei cu România în 1918, realizată cu contribuția Sfatului Țării, cunoscutul cărturar basarabean Șt. Ciobanu ajungea să constate că pentru observatorul atent „este clar că motivele frămîntărilor din 1917-1918 și cauzele care au dus la unire trebuie căutate nu atât în factorii locali, nici în propaganda elementelor de peste Prut sau de peste Carpați, cît în mișcarea revoluționară din Rusia, în eforturile popoarelor din imperiul țarist de a se descătușa, de a se elibera de sub jugul nedreptăților. Închipuiți-vă pentru un moment că au existat toate condițiunile pentru unire, toți factorii principali ai mișcării naționale, și n-a existat revoluția rusă sau că ea s-a oprit la o anumită fază, – s-ar fi putut înfăptui unirea? Evident că nu”¹. Revoluția a permis popoarelor din Imperiu să iasă la lumină și să-și ia propria soartă în mîini. Semnalînd, în ședința din 28 februarie 1918 a Parlamentului basarabean, faptul împlinirii unui an de la revoluția rusă, Pan. Halippa observa: „Datorită ei, noi, moldovenii am devenit cetățeni liberi ai republicii libere moldovenești și avem posibilitatea să ne aranjăm viața așa cum dorim”².

¹ Șt. Ciobanu, *Unirea Basarabiei. Studiu și documente cu privire la mișcarea națională din Basarabia în anii 1917-1918*, ed. a 2-a, Chișinău, 1993, p. 16-17.

² ANRM, fond 727, inv. 2, dosar 55, f. 343. De obicei, în scrierile istorice se vorbește – pe bună dreptate – și despre un alt factor care

Libertatea se putea obține numai prin crearea unor structuri politice și administrative proprii, de aceea îndată după revoluție acele grupuri, formațiuni, instituții etc. ale moldovenilor care erau angrenate mai activ în viața politică și socială, și în primul rând militarii, au început să promoveze tot mai insistent ideea autonomiei provinciale. După mai bine de o jumătate de an de muncă susținută în favoarea acestei idei, se întrunește la Chișinău, la 20 octombrie 1917, Congresul militarilor moldoveni care, după o săptămână de dezbateri, adoptă o serie de rezoluții revoluționare, printre care se afla și Declarația cu privire la autonomia teritorială și politică a Basarabiei în componența Rusiei democratice și federative. În scopul realizării acestei sarcini, Congresul a hotărât ca, pentru „ocîrmuirea Basarabiei, în cel mai scurt timp să se alcătuiască Sfatul Țării”¹. Aceasta nu era o declarație cu caracter propagandistic, una neangajantă, ce ar fi făcut abstracție de realități și de problemele din acel

a inițiat și impulsionat mișcarea de eliberare națională din Basarabia și anume conștiința românească a băștinașilor. Nu este aici loc pentru a insista asupra lui. De observat însă că acesta nu a fost un fenomen foarte spectaculos, astfel că el nu a putut avea un rol determinant în evenimentele politice care s-au declanșat aici în timpul și după revoluția rusă. Trebuie totuși reținut faptul că la sfîrșitul sec. XIX și începutul sec. XX Rusia începe să iasă din izolarea politică, economică și culturală în care se aflase pînă atunci. Drept urmare, are loc o relaxare a regimului polițienesc interior și o înviorare a fluxului de călători ce trec frontierele țării în ambele sensuri, de ex. a basarabenilor în România și a unor oameni de cultură de dincolo de Prut în Basarabia. Astfel, constatăm o anumită creștere a activismului cultural al românilor basarabeni anume în această perioadă.

¹ Apud I. Țurcanu, *Unirea Basarabiei cu România în 1918*, Chișinău, 1998, p. 197. Rămîne deocamdată o enigmă faptul cum a fost convocat Congresul, întrucît telegrama de convocare, cea care ulterior avea să fie publicată, nu este nici datată și nici semnată și înregistrată, ceea ce a dat naștere la dezbateri în contradictoriu pe acest subiect. Nu este exclus ca, în realitate, nici să nu fi existat o telegramă care să fi fost trimisă anume din Cartierul General al armatei ruse.

moment ale Basarabiei, – dimpotrivă, Congresul statua foarte clar că era vorba de instituirea unui organ de stat suprem, reprezentativ, autoritatea căruia, „pînă la alcătuirea Adunării Întemeietoare basarabene”, urma să se răspîndească asupra întregii societăți și a tuturor instituțiilor pe care aceasta le avea: „Toate așezămintele administrative din Basarabia se supun pe deplin Sfatului Țării. Îndată ce se va înființa Sfatul Țării, toate comitetele din Basarabia capătă un caracter curat profesional și n-au dreptul de a se amesteca în treburile publice”¹. Este important să insistăm mereu asupra acestui fapt, deoarece, deși este cunoscut de multă vreme, cei care pun la îndoială cu orice preț legitimitatea Sfatului Țării caută să inducă ideea că decizia Congresului militarilor moldoveni a fost una oarecare, așa cum erau adoptate pe atunci cu nemiluita de către cele mai variate organizații revoluționare și că, prin urmare, Sfatului Țării nu trebuie să i se acorde o atenție mai mare decît oricărei alte formațiuni politice din acea vreme. Or, fără un organ suprem reprezentativ, autonomia rămînea o frază goală.

Sfatul Țării a fost produsul firesc al unor fenomene cu mare impact social, între care Primul Război Mondial, revoluția rusă și, mai puțin, o oarecare înviorare, în climatul social efervescent din Imperiul Rus de la începutul sec. XX și în atmosfera revoluționară a anului 1917, a conștiinței naționale a românilor basarabeni, mai cu seamă a firavei intelectualități a ținutului dintre Prut și Nistru. Însă statutul politic, social și cultural pe care Basarabia l-a avut sub regimul țarist nu le-a oferit basarabenilor nici o rază de speranță că ar putea ieși și ei vreodată la lumină, afirmîndu-și deschis drepturile naționale și cu atît mai puțin că ar fi putut îndrăzni să se organizeze politic într-o comunitate aparte, fie în cadrul Imperiului, fie în afara lui. De aceea crearea Sfatului Țării a fost pentru ei o surpriză

¹ *Ibidem.*

pe cît de neașteptată, pe atît de frumoasă și înălțătoare, care a provocat o atmosferă de mare sărbătoare națională, plină de o bucurie de nedescris, de profunde emoții și de cele mai promițătoare așteptări¹.

¹ Despre atmosfera festivă, palpitantă și totodată gravă, în care a avut loc deschiderea Sfatului Țării, vezi caldă și entuziasta relatare a unui martor ocular: George Tofan, *Cum s-a alcătuit Sfatul Țării*, în *Patrimoniul*, 1990, 1, p. 154-160.

LEGITIMITATEA SFATULUI ȚĂRII

Toți cei care au pus la îndoială caracterul legitim al Sfatului Țării, ca organ de stat și ca exponent al voinței populare, au invocat mereu drept argument faptul că nu ar fi fost reprezentativ, deoarece la alegerea lui nu a participat direct toată populația cu drept de vot a Basarabiei. Acesta este un argument fals sub două aspecte principiale. În primul rînd, în condițiile revoluției și ale războiului, precum și ale anarhiei provocate de acestea, alegerile la care ar fi putut participa toată populația corespunzătoare (de altfel, nu exista nici o lege care să fi stabilit modalitatea exercitării votului în acele condiții) nu erau cu putință, fapt demonstrat, între altele, și de eșecul parțial al alegerilor în Adunarea Constituantă a Rusiei, care, la fel ca și guvernul lui Kerenski, avea de fapt mandat provizoriu. Criticii prosovietici și proruși ai Sfatului Țării se fac a nu ști că organele puterii bolșevice nu au fost alese de nimeni – în haosul general ce domnea atunci în Rusia, un adevărat scrutin electoral, unul democratic, era de neconceput. La fel a fost și în timpul marilor revoluții burgheze din Occident: poporul a fost chemat să legitimeze noua putere după ce aceasta se legitimase singură prin forța armelor. Legitimitatea instituțiilor create de revoluție nu poate fi pusă la îndoială, la fel cum nu poate fi contestată legitimitatea revoluțiilor. Fiind întrebat în 1919, în cadrul Conferinței de Pace de la Paris, dacă votul unirii Basarabiei a fost dat de un corp legislativ legal constituit, premierul român I.I.C. Brătianu a răspuns că actul unirii Basarabiei cu România a fost corect și era definitiv tocmai prin faptul că „a emanat de la un corp legal constituit, ieșit din revoluție”, așa cum

în acea vreme se constituiseră multe alte adunări naționale¹. Un răspuns de mai bun-simț nu putea fi dat, întrucât acesta atrăgea atenția la faptul că acel corp, adică Sfatul Țării, fusese instituția care exprima voința populară. Sfatul Țării nu a dispus de importante forțe militare, cum a fost în cazul altor instituții revoluționare. Singura lui forță reală – și acesta e cel de-al doilea aspect principal – a fost avantajul de a se fi constituit pe cele mai largi baze democratice care erau posibile în acel moment istoric extrem de complicat. În acest scop, Congresul militarilor moldoveni a înființat un Birou de Organizare a Sfatului Țării, din 44 sau 45 de persoane², care a trimis invitații la un număr foarte mare de formațiuni politice, militare, profesionale, culturale, tuturor minorităților etnice, dumelor, zemstvelor etc. de a-și delega reprezentanții lor în viitorul Parlament basarabean³. Acest organism cu adevărat democratic, condus de subofițerul Vasile Țanțu, a realizat un mare volum de lucru în doar trei săptămâni, dând dovadă de o eficiență incredibilă pentru niște oameni tineri, în majoritatea lor fii de țărani, iar în acel moment militari, fără experiență politică și administrativă și fără ca, cei mai mulți din ei, să fi avut suficientă pregătire

¹ Arhivele Ministerului Afacerilor Externe al României, fond E₂-P₁, vol. 180, f. 228. Vezi și *Foreign Relations of the United States* (FRUS), 1919, vol. VII, p. 13.

² I. Inculeț, *O revoluție trăită*, Chișinău, 1994, p. 104; *idem*, în *Ideologie și structuri comuniste în România (1917-1918)*, București, 1995, p. 464.

³ ANRM, fond 727, inv. 2, dosar 92, ff. 1-15. Vezi și I. Inculeț *O revoluție trăită*, p. 77-102; P. Cazacu, *Moldova dintre Prut și Nistru, 1812-1918*, ed. a 2-a, Chișinău, 1992, p. 295-296; V. Popovschi, *Biroul de Organizare a Sfatului Țării (27 octombrie – 21 noiembrie 1917). Studii și documente*, Chișinău, 2013. Referindu-se la reprezentativitatea Parlamentului basarabean, autorii manuscrisului menționat mai sus, observau următoarele: „Alegerile în Sfatul Țării, pentru a avea un spirit cu adevărat democratic, trebuiau făcute prin vot obștesc, direct și egal, dar aceasta nu era cu putință în starea de atunci. De aceea alegerile au fost făcute de adunările delegaților tuturor așezămintelor obștești și [ai] naționalităților”: *O pagină din istoria Basarabiei...*, p. 172.

intelectuală. Nu a existat partid, instituție sau organizație de orice fel, categorie socială, etnică etc., care ar fi solicitat să fie reprezentate în Sfatul Țării și a căror cerere să nu fi fost satisfăcută¹. Ba mai mult, rezoluția Congresului Militar Moldovenesc care menționa principalele categorii sociale ce urmau să fie reprezentate în viitorul Parlament stipula că „unirea cu capitaliștii nu-i dorită”, fiind vizați mai cu seamă moșierii, și totuși Uniunea marilor proprietari funciari avea să fie reprezentată de președintele acesteia, P. Sinadino. Un alt fapt, și mai relevant, dacă avem în vedere din care parte au venit cele mai dure critici în adresa Sfatului Țării și cine au fost dușmanii săi cei mai periculoși: majoritatea absolută a celor care aveau să devină deputați erau antibolșevici, și cu toate acestea Sovietele și formațiunile militare bolșevice și-au trimis oamenii lor în Sfatul Țării – pe I. Melioșin, V. Rudiev, I. Krivorukov, T. Kotoros, A. Zel'vianski. Repartizarea judicioasă și echitabilă a locurilor în viitorul Parlament a fost remarcată și de unii observatori străini imparțiali, care aveau sarcina să trimită guvernelor lor informații cât mai obiective. Astfel, un raport britanic săptămînal asupra situației din România de la începutul anului 1918 menționa că „Sfatul Țării românesc este alcătuit din 150 de delegați din partea diferitor corpuri reprezentative ale ținutului”, după care enumeră toate categoriile de populație și menționează numărul mandatarilor acestora în legislativ². Această informație se baza pe decizia din 6 noiembrie 1918 a Biroului de Organizare a Sfatului Țării care stabilea numărul total al deputaților

¹ În fondul de arhivă al Sfatului Țării există un dosar special cu foarte multe decizii ale organelor locale ale puterii și ale diferitor organizații obștești și profesionale privind delegarea în Parlament a reprezentanților acestora: ANRM, fond 727, inv. 2, dosar 41; v. și 77. Solicitățile erau mult mai numeroase decât locurile din Parlament: v. de ex. *ibid.*, dosar 41, ff. 140, 177, 242, 246, 251.

² Apud R.W. Seton-Watson și românii (1906-1920), ed. C. Bodea și H. Setton-Watson, București, 1988, p. 433.

DENUMIREA NAȚIONALITĂȚILOR, PARTIDELE POLITICE ȘI A ORGANIZAȚIILOR		Număr total	Moldoveni	Ucraineni	Evrei	Ruși	Bulgari	Nemți	Polonezi	Armeni	Greci	Găgăuzi
1	Congresul Militar Moldovenesc	44	44	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2	Sovietul deputaților țărani (moldoveni)	30	30	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3	Zemstva gubernială	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4	Zemstvele județene	9	7	2	-	-	-	-	-	-	-	-
5	Orașul Chișinău	3	1	-	1	1	-	-	-	-	-	-
6	Orașele județene	8	5	1	-	1	1	-	-	-	-	-
7	Sovietul gubernial al deputaților muncitori, soldați și țărani	3	1	-	1	1	-	-	-	-	-	-
8	Partidul socialist revoluționar	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
9	Partidul popular socialist	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
10	Partidul popular democrat	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
11	Partidul Național Moldovenesc	3	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
12	Cooperația	5	4	-	-	-	-	-	-	-	-	1
13	Juriștii	2	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-
14	Organizațiile feroviare	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-
15	Organizațiile poștei și telegrafului	2	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-
16	Uniunea uniunilor (sindicatele)	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
17	Societatea de iluminare culturală	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
18	Uniunea învățătorilor din Basarabia	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
19	Uniunea învățătorilor moldoveni	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
20	Organizațiile clerului	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
21	Ucraineni	10	-	10	-	-	-	-	-	-	-	-
22	Evrei	10	-	-	10	-	-	-	-	-	-	-
23	Bulgari	2	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-
24	Germani	2	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-
25	Găgăuzi	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
26	Polonezi	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
27	Armeni	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
28	Greci	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-
29	Liga femeilor moldovence	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOTAL		150	105	15	13	7	3	2	1	1	1	2

Repartizarea locurilor în Parlament în corespundere cu deciziile Congresului Militar Moldovenesc și ale Biroului de Organizare a Sfatului Țării.

și repartizarea mandatelor pe categorii de populație¹. Procedul transparent și profund democratic de creare a Parlamentului basarabean avea să fie calificat de către cei mai neînduplecați critici ai săi drept „exemplu tipic al comitetelor bolșevice revoluționare, la care putea avea acces oricine”, ast-

¹ I. Țurcanu, *Unirea...*, p. 90-91. Vezi și tabelul „Repartizarea locurilor în Parlament...”

fel că, în viziunea acestora, Sfatul Țării avea să fie „un organ revoluționar bolșevic”¹.

Chiar la cea de-a doua ședință a Sfatului Țării, din 22 noiembrie 1918, au fost alese primele comisii de lucru ale legislativului, printre care și Comisia de validare, care prelua din numeroasele competențe ale Biroul de Organizare pe cele legate de examinarea mandatelor de deputat. Prin votul întregii asistențe, membri ai acestei comisii au fost aleși deputații V. Prahnițchi, N. Bosie-Codreanu, V. Chiorescu, D. Carauș, P. Poliatînciuk, S. Botnariuk, P. Sinadino, Gr. Kirkorov, F. Dutkevici, F. Almendinger, A. Novakov și Domusci. Majoritatea acestora erau oameni cu bună pregătire și se bucurau de stima corpului legislativ. Președinte al Comisiei a fost ales inginerul N.N. Bosie-Codreanu², unul dintre cei mai instruiți deputați și care va rămîne în această funcție pînă la sfîrșitul activității Parlamentului. În Comisie erau reprezentate toate grupurile parlamentare pentru a fi protejate interesele tuturor categoriilor sociale și etnice ale populației basarabene. Astfel, în ședința din 9 februarie 1918, Bosie-Codreanu „anunța că în Comisia de validare nu ajungeau patru reprezentanți ai fracțiunilor parlamentare – unul din partea Blocului (Moldovenesc – a.) și trei de la minoritățile naționale. Raportorul invită aceste organizații să se grăbească a-și trimită reprezentanții lor, deoarece Comisia trebuie să funcționeze în componență completă”³. Una din datoriile Comisiei era să asigure completarea permanentă a grupurilor

¹ *Memorandum of the international situation of Bessarabia to be presented to Allied Powers and to the delegates of the Peace Conference*, în I. Țurcanu, *Bessarabiana*, p. 125, 146, 148, 152-154. Deși în general cunoșteau situația la care se refereau, autorii acestui text susțineau, în flagrantă contradicție cu realitatea, că deputații ar fi fost aleși doar din partea organizațiilor revoluționare, iar unii chiar sub presiunea trupelor române, care însă, așa cum se știe, au intrat în Basarabia la o lună și jumătate după crearea Sfatului Țării: p. 126-127.

² ANRM, fond 727, inv. 2, dosar 21, partea I, f. 16.

³ *Ibid.*, dosar 21, partea a II-a, f. 277.

de deputați din partea tuturor formațiunilor, organizațiilor, etniilor etc. prevăzute în schema elaborată de Biroul de Organizare a Sfatului Țării, să primească și să satisfacă cererile de reprezentare ce veneau de la noi factori cu un important impact public. Mandatele претендентilor la statutul de deputat erau examinate în Comisie cu multă acribie. În ședința plenară din 4 decembrie 1917, Codreanu raporta că „toate mandatele au fost împărțite de către Comisie în 4 categorii: 1/ formal corecte, fără contestații; 2/ formal corecte, dar cu contestații principiale din partea unor membri ai Comisiei; 3/ mandate incorecte din punct de vedere formal; 4/ mandate ale organizațiilor, cărora nu li s-au oferit locuri după schema Sfatului Țării. Mandatele din categoriile 2, 3 și 4 nu sînt acceptate de către Comisie și urmează să fie discutate la ședința în plen”¹. Atunci Parlamentul a aprobat primele mandate, mai precis, pe cele din prima categorie, în număr de 113².

Prin modul său de funcționare, Comisia de validare a Sfatului Țării se deosebea mult de comisiile de același profil din parlamentele obișnuite, tradiționale. Întrucît constituirea înaltului for de stat nu s-a putut face în baza unor alegeri generale, pentru o perioadă de cîțiva ani, această situație neobișnuită pune sarcina ca mandatele deputaților să fie confirmate sau înlocuite la fiecare cîteva luni, scopul fiind tocmai acela de a asigura o reprezentare cît mai largă în Parlament. Se întîmpla așa și din cauza că organizațiile reprezentate veneau mereu cu noi sugestii în privința mandatelor pe care le solicitau, cerînd reconfirmarea, înlocuirea sau chiar obținerea de mandate suplimentare. Astfel de ex., la recomandarea Comisiei de validare, au fost reconfirmate în plenul ședinței din 26 ianuarie 1918, adică după trei luni de la convocarea Sfatului Țării, mandatele lui Ion Incuț, Pantelimon Halippa și Pantelimon Erhan, care fuseseră trimiși din nou în Parlament de către cel de-al III-lea

Congres al țărănimii basarabene, împreună cu alți peste trei-zeci de reprezentanți ai acesteia, unii venind cu mandat reînnoit, alții pentru prima dată¹. Comisia de validare era copleșită de numeroase cereri de examinare și confirmare a mandatelor din partea Sovietelor, zemstvelor, dumelor, a celor mai variate partide, comitete, societăți etc. În procesul-verbal din 26 ianuarie 1918 citim că „Uniunea jurnaliștilor și Uniunea medicilor depuseseră cereri să li se dea locuri reprezentanților lor. Conform schemei, uniunile respective nu sînt prevăzute, dar acestora li se poate oferi cîte un loc, în afara schemei, din contul locurilor vacante. Președintele pune propunerea raportului la vot. Nimeni nu este împotrivă și propunerea este acceptată”². În ședința din 4 aprilie 1918, președintele Comisiei de validare informa deputații că „conducerea Societății basarabene a consumatorilor solicita dreptul de a delega în Sfatul Țării doi deputați, pe N.F. Cegan și N.F. Postolachi, dar conform schemei, cooperatoarelor le sînt oferite în Parlament 5 locuri, care sînt deja ocupate, de aceea Comisia de validare a respins cererea conducerii. Adunarea este de acord cu hotărîrea Comisiei de validare”³. O lună și ceva mai tîrziu, deputatul V. Mîndrescu relatează că anumite ziare exercitau presiune asupra Sfatului Țării cu propunerea de a primi în componența sa și pe reprezentanții micilor proprietari⁴. În urma dezbaterilor în ședințele din 4, 14 și 16 mai 1918 (pr.-v. 74, 77 și 78), a fost decisă mărirea numărului de deputați din partea micilor proprietari și a muncitorilor, fără ca de astă dată să se mai țină seama de schema elaborată cîndva de Biroul de Organizare a Sfatului Țării. Am observat însă că nu era obligatoriu ca mandatele neprevăzute de această schemă să fie respinse – fusese admis încă de la începutul activității Parlamentului că ele

¹ *Ibid.*, dosar 21, partea I, f. 81 (verso).

² *Ibid.*, dosar 104, f. 82; ff. 5-7; Șt. Ciobanu, p.184-186.

¹ ANRM, fond 727, inv. 2, dosar 21, partea a II-a, f. 221v.

² *Ibid.*, f. 222v.

³ *Ibid.*, dosar 55, f. 145v.

⁴ *Sfatul Țării*, 17 mai 1918.